

Un lector del *Tirant lo Blanc* i *Il Guerrin Meschino* a la Barcelona de 1508¹

Maria Toldrà
(Universitat de Barcelona)

El 2 de maig de 1508 es redactava l'inventari de béns de Jaume Rodrigues, un prevere que havia mort feia poc a l'Hospital de la Santa Creu. El document s'ha conservat en un dels llibres d'inventaris de l'arxiu d'aquesta institució². Entre les escasses pertinences del difunt hi havia peces de roba i estris, inclosa una espasa amb beina. Res especialment luxós, com ja era habitual entre els qui morien a l'Hospital, sovint gent de pocs recursos, de pas per la ciutat o arruïnada –com aquell Bartomeu Masons, notari públic de Barcelona, que un any abans hi havia acabat a causa de la seva pobresa³. En morir, però, Rodrigues deixava d'altres béns més interessants: una col·lecció de llibres, constituïda per cinc volums en quart de poc valor, dels quals l'inventari no dona cap dada, i cinc impresos que es descriuen breument. Hi trobem tres títols de temàtica espiritual, eclesiàstica i litúrgica: una *Passió de Jesucrist*; el *Manipulus curatorum* de Guido de Monte Rocherii; l'exemplar més valuós, un breuari del bisbat de València amb enquadernació de pell lleonada i gafets d'argent que va ser adquirit, segons una nota al marge, per un membre de la casa de l'infant Enric d'Aragó; els altres dos títols pertanyen a l'esfera de la literatura d'entreteniment: *Tirant lo Blanc* i “un libre de forma de full de stampa anomanat dels actes fet[s] per Garino, príncep de Tàranto”.

Pel que fa al *Tirant* imprès, abans de 1508 havien aparegut les edicions incunables de València (1490) i Barcelona (1497). La història de “Garino” s'explicava a *Il Guerrin Meschino*, un llibre de

1. Una primera versió d'aquesta nota s'ha publicat a *El Blog de la BC* el 19.11.2013, amb el títol “*Tirant lo Blanc* a l'Hospital de la Santa Creu” (<http://www.bnc.cat/El-Blog-de-la-BC/Tirant-lo-Blanc-a-l-Hospital-de-la-Santa-Creu>).

2. Biblioteca de Catalunya, AH 1012, ff. CXXIV-CXXII. L'antic arxiu de l'Hospital està repartit entre l'Arxiu Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau i la Biblioteca de Catalunya. Hi ha un inventari en línia, en curs, consultable a http://www.bnc.cat/fons-historichsc/formulari_fonshistorichsc. L'inventari de Rodrigues és una mostra de les notícies sobre llibres i biblioteques que ofereix aquell arxiu. En aquest sentit, la sèrie documental més interessant són els llibres d'inventaris, encants i *dixits*, conservada de forma irregular; la informació que proporcionen es pot contrastar –encara que no és el cas del que m'ocupa– amb les dades d'ingrés i mort de malalts dels llibres d'entrades i òbits corresponents. També és útil consultar els inventaris ingressats a través d'herències a favor de l'Hospital, un veritable arxiu d'arxius.

3. “Venit et seu ductus fuit in presenti Hospitali Sancte Crucis Barchinone propter suam inopiam et egestatem” (Biblioteca de Catalunya, AH 1012, f. [CXVI]).

cavalleries de principis del XV, escrit per Andrea da Barberino (c. 1370 – c. 1432) i molt difós a Itàlia, on es va copiar i imprimir diverses vegades abans que s'acabés el segle; l'edició prínceps és de 1473 (GW II, 1643-1653)⁴. El 1512 se'n publicava a Sevilla la versió castellana d'Alonso Hernández Alemán⁵. Uns anys abans, el 1503, l'impressor Joan Rosembach, llavors actiu a Perpinyà, es comprometia a lliurar "LX Garinos" al llibreter barceloní Joan Trinxer, però la identificació amb l'obra de Barberino no és clara: es podria tractar d'un text gramatical de Guarino de Verona o, fins i tot, d'una història de fra Joan Garí⁶.

Com a contribució a la nòmina de primers lectors del *Tirant* imprès, l'inventari de Rodrigues té un valor afegit: el prevere llegia la novel·la amb una obra que els últims anys s'ha recuperat com a possible font de Joanot Martorell. *Il Guerrin Meschino* ha estat descrit pel seu últim editor, Mauro Cursiotti, com una reelaboració de la matèria cavalleresca, amb elements de la tradició enciclopèdica i una àmplia varietat de recursos narratius. Els possibles punts de contacte amb el *Tirant* assenyalats per la crítica són algun episodi puntual que remunta a una tradició comuna –l'aparició de la Sibila-la⁷– i, sobretot, la presència d'un turc anomenat Tirante o Tirant (*Il Guerrin*, VII, 6, 9, 12-13), que lluita i és mort pel Meschino a Andrinòpolis, la mateixa ciutat on Tirant emmalalteix i on anys enrere havia mort Roger de Flor, un dels possibles models del personatge de Martorell⁸. D'altra banda, *Il Guerrin Meschino* comparteix algunes característiques pròpies del *Tirant* –i el *Curial*– respecte d'altres llibres de cavalleria, com ara una certa voluntat de versemblança, manifestada en el realisme geogràfic i l'atenció a les necessitats materials immediates; els seus herois respectius, per cert, moren al llit (*Il Guerrin*, VIII, 43; *Tirant*, cap. 467-471). Martorell podria haver conegut el llibre de Barberino, per exemple a Nàpols, un dels centres de difusió del text a la segona meitat del segle XV⁹. En tot cas, a l'inventari de béns de Martí Joan de Galba (1490), a qui Martorell havia empenyorat el manuscrit del *Tirant* i altres llibres seus com a garantia de préstecs, hi havia un "Anderino Mezquino" que s'ha identificat amb l'obra¹⁰.

4. Andrea da Barberino, *Il Guerrin Meschino*, ed. Mauro Cursiotti, Roma; Pàdua: Antenore, 2005.

5. F.J.A. Norton, *A descriptive Catalogue of Printing in Spain and Portugal 1501-1520*, Cambridge: Cambridge University Press, 1978, doc. 817; Nieves Baranda, *La Corónica del noble caballero Guarino Mezquino. Estudio y edición*, Madrid: UNED, 1992 (tesi doctoral en microfítxes).

6. Josep M. Madurell i Marimon; Jordi Rubió i Balaguer, *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona (1474-1553)*, Barcelona: Gremios de Editores, Libreros y Maestros Impresores, 1955, doc. 207; Norton, *A descriptive Catalogue...*, doc. 452.

7. Rafael Beltran Llavador, "Urganda, Morgana y Sibila: el espectáculo de la nave profética en la literatura de caballerías", dins Ian Macpherson (ed.), *The Medieval Mind. Hispanic Studies in Honour of Alan Deyermond*, Londres: Tamesis, 1997, pp. 21-47; ídem, "Sobre el simbolismo profético de visiones y representaciones en libros de caballerías: de *Curial e Güelfa* y *Tirant lo Blanch* a la *Corónica de Adramón*", *Edad de Oro*, 21 (2002), pp. 481-498.

8. Jaume Josep Chiner Gimeno, "De *Guarino mezquino* al *Tirant lo Blanch*: una nova hipòtesi sobre l'origen de l'onomàstica del cavaller bretó", *IV Congrés d'Història i Filologia de la Plana*, Nules: Ajuntament de Nules, 1996, pp. 209-216; ídem, "A l'entorn d'un full manuscrit del *Tirant lo Blanch*", *Actes del Col·loqui Internacional Tirant lo Blanch*, ed. Jean Marie Barberà, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat *et al.*, 1997, pp. 43-59. Val a dir que el nom Tirante també apareix en algun títol de la tradició èpica francoitaliana (informació de Rafael Beltran).

9. Barberino, *Il Guerrin Meschino*, pp. 598-600. Sobre l'estada de Martorell a Nàpols vegeu Jesús Villalmanzo, *Joanot Martorell: biografia il·lustrada y diplomatario*, València: Ajuntament de València, 1995; Jaume Torró Torrent, "Una cort a Barcelona per a la literatura del segle XV", *Revista de Catalunya*, 163 (2001), pp. 97-123.

10. Francisco Martínez y Martínez, *Martín Juan de Galba coautor de Tirant lo Blanch*, València: Hijos de Francisco Vives Mora, 1916, pp. 50, 82.

Apèndix

1508, maig 2. Barcelona.

Inventari de béns de Jaume Rodrigues, prevere mort a l'Hospital de la Santa Creu.

Font: Biblioteca de Catalunya, AH 1012, ff. CXXIV-CXXII.

Die martis II mensis madii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo octavo fuit factum inventarium de bonis que fuerunt discreti Jacobi Rodrigues, presbiteri quondam, qui decessit in dicto Hospitali¹¹.

Primo, una caixa d'àlber ab pany sens clau, dins la qual atrobam lo següent:

Ítem, dos sobrapallissos squinssats e molt sotils.

Ítem, si[n]ch libres de quart de full de pochà vàlua.

Ítem, un libre de forma de full d'astampa anomanat dels actes fet[s] per Garino, príncep de Tàranto.

Ítem, un altre libre de la mateixa forma de stampa appellat Tirant lo Blanch.

Ítem, un altre libre de la sort mateixa de stampa appellat de la Passió de Jhesuchrist.

Ítem, un altre libre de stampa de la forma mateixa apellat Manipulus curatorum.

Ítem, unas stisores per amocar candeles.

Ítem, unas altres stisores e unas pessés.

Ítem, un breviari de stampa del bisbat de València, cornat, ab posts cubertes de cuyro lahonat, gornit de perje [*sic per parge*] lahonat scur, ab dos gaffets d'argent¹².

Ítem, un gipó de setí tot stapat, uns pahuchs e un barret morat.

Ítem, una samara nova.

Ítem, uns calssons de sargil.

Ítem, unas calsses vermelles dolentes.

Ítem, dos caparons, la hu de stemenya e l'altre de drap negre.

Ítem, un parell de mànagues de mescla dolentes.

Ítem, un barret negre, vermell e anserrat [*o ansentat?*] alantorn.

Ítem, una tovalla de tela de Alamanya ab caps de seda negre e un consert.

Ítem, un siriet patit de sera blanca.

Ítem, una spasa ab sa beyna.

11. Al marge: "Béns de mossèn Jaume Rodrigues, quòndam bresbiteri".

12. Al marge: "Diu lo dit procurador que là venut a hun de casa l'infant y ja nà feta rebuda en un llibre".

